

Projekt Ørn

Årsrapport 2010

DOF rapport 8

Dansk Ornitologisk Forening

Projekt Ørn

Årsrapport 2010

Datablad

Titel: Projekt Ørn – Årsrapport 2010
Redaktion: Erik Ehmsen og Lennart Pedersen
Udgivelsestidspunkt: Juni 2011
Bedes citeret: E. Ehmsen & L. Pedersen (2011):
Projekt Ørn - Årsrapport 2010. Dansk Ornitologisk Forening

Forside:
Faglig korrektur: Anne Eskildsen
Udgiver og copyright: Dansk Ornitologisk Forening – BirdLife Denmark
Vesterbrogade 138-140
DK-1620 København V
Tlf. 3328 3800
E-mail: dof@dof.dk

ISBN-nr. 978-87-90310-55-4

Yderligere oplysninger: Lennart Pedersen
Leder af Projekt Ørn
E-mail: Lennart@pedersen.mail.dk
Tlf.: 4717 0220 / 4015 6620

Erik Ehmsen
Artscaretaker for havørn
E-mail: erik@ehmsen.org
Tlf.: 6264 1559

Leif Novrup
Artscaretaker for fiskeørn
E-mail: leifnovrup@pc.dk
Tlf.: 9744 8301

Tscherning Clausen
Artscaretaker for kongeørn
E-mail: tsc.vib@mail.tele.dk
Tlf.: 9831 7354

Timme Nyegaard
Biolog
E-mail: timme.nyegaard@dof.dk
Tlf.: 3328 3823

Eller på DOF's hjemmeside: www.dof.dk/orn

Indholdsfortegnelse

Årsberetning fra Projekt Ørn	6
Havørnen i Danmark 2010.....	7
Lokalitetsgennemgang.....	10
Ringmærkning af havørneunger	21
Aflæsninger af ringmærkede danske havørneunger	22
Kongeørnen i Danmark 2010.....	23
Fiskeørnen i Danmark 2010.....	24
Vintertælling af ørne.....	25
Ørnens Dag	26

Årsberetning fra Projekt Ørn

Af projektleder Lennart Pedersen

Havørnen fik i 2010 den største års fremgang nogensinde med hele 9 nye ynglepar foruden to ekstra par fra tidligere år, som først kom til vores kendskab i årets løb. Den samlede ynglebestand var dermed mindst 37 par ved udgangen af 2010. Med de nye registrerede par var bestandsfremgangen skyhøj med hele 32 %.

Der kom 38 havørneunger på vingerne, (1,03 unger pr. par), hvilket er en smule lavt, men kan bl.a. tilskrives den høje andel af nyetablerede par i bestanden.

Årets rapport indeholder mange spændende beretninger fra redekoordinatorene, der giver indblik i havørnens hverdag og nogle af de strabadser, der skal overvindes, som f.eks. ved Tærø, hvor en hurtig indsats redede to unger, som var styrtet ned med reden. En ny interimistisk rede blev bygget ved at sætte et par store halmballer oven på hinanden, og viste sig tilstrækkelig til at forældrefuglene kunne gennemføre fodringen af ugerne, som begge overlevede og kom på vingerne.

Og så skete det tragiske alligevel, som ikke burde ske. Den næsten flyvefærdige unge og den voksne hun fra havørneparret på øen Leammer i Odense Fjord blev forgiftet af den meget stærke gift Carbofuran. Politiets undersøgelser har desværre ikke ført til opklaring af forbrydelsen, men vi håber inderligt, at den store folkelige bevågenhed, som medieomtalen af sagen afstedkom, afholder andre i fremtiden fra at gøre noget lignende.

Det er stadig en stor udfordring at informere befolkningen om ørnenes adfærd og at de absolut ikke er en trussel mod mennesker. Tværtimod er ørnene, som det sidste led i fødekæden, en god indikator på et godt miljø og en sund fauna.

Den døde hunørn fra Leammer. Foto: DOF Fyn

Det gode samarbejde med skovejere er mange steder afgørende for, hvor godt havørnene trives, og derfor er det glædeligt, at der rigtigt mange steder kan opnås frivillige aftaler om beskyttelse af ørnene til trods for at ejerne af og til må give afkald på noget skovning eller anden udnyttelse af deres skove.

Kongeørnene har stadig to veletablerede par, og noget kunne tyde på, det igen skal lykkes at få et tredje par etableret i et gammelt territorium ved Tofte Skov, hvis havørnen vil give dem ro.

For fiskeørnens vedkommende kan vi være glade for, at landets eneste par, som befinder sig i Jylland, troligt gennemfører yngel år efter år, mens genindvandringen i resten af landet lader vente på sig.

Projekt Ørn er efterhånden blevet en stor organisation under DOF med mange, der frivilligt deltager i arbejdet for vore ørne. Uden denne store arbejdsindsats med overvågning samt jævnlig afrapportering, kunne denne rapport ikke skrives. Alle takkes hermed for deres uundværlige indsats.

Havørnen i Danmark 2010

Af artskoordinatør Erik Ehmsen

2010 blev igen et år med stor fremgang for havørnen i Danmark. Bestanden gik således frem med hele 9 par, hvoraf 3 af de nye par fik unger i reden. Desværre blev ungen og en af forældrefuglene i et af disse par forgiftet. I alt kom der 38 unger på vingerne på landsplan, og vi må håbe, at de fleste af dem kom helskindet gennem deres første vinter! Antallet af flyvefærdige unger per ynglepar var blot 1,03, hvilket både kan tilskrives det høje antal førstegangs-ynglende havørne, som ofte fejler i ynglen, og et stort antal erfarne par, som opgav at yngle.

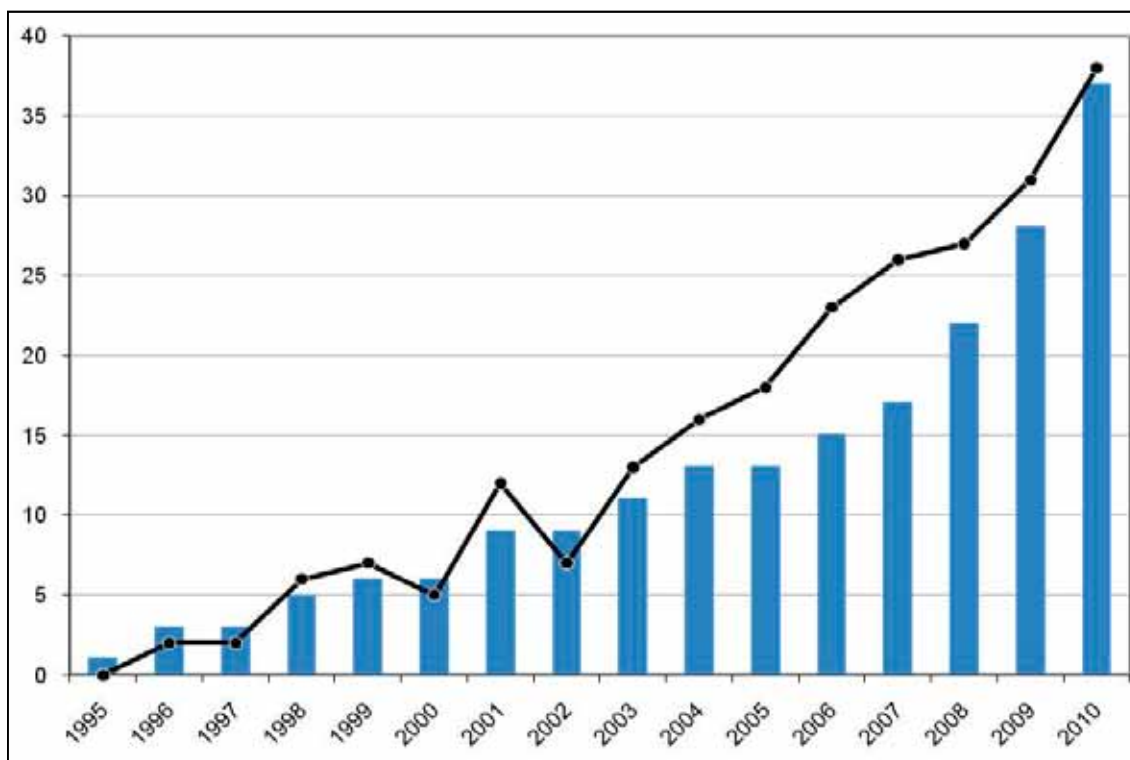
En gennemgang af de succesfulde par viste, at 14 par fik 2 unger og 10 par fik en unge. Dog var der ingen par med 3 unger.

Det store spring kom på Fyn og de omliggende øer, hvor antallet af ynglepar steg fra 2 i 2009 til 5 i 2010. I Jylland fandtes 2 nye par, på

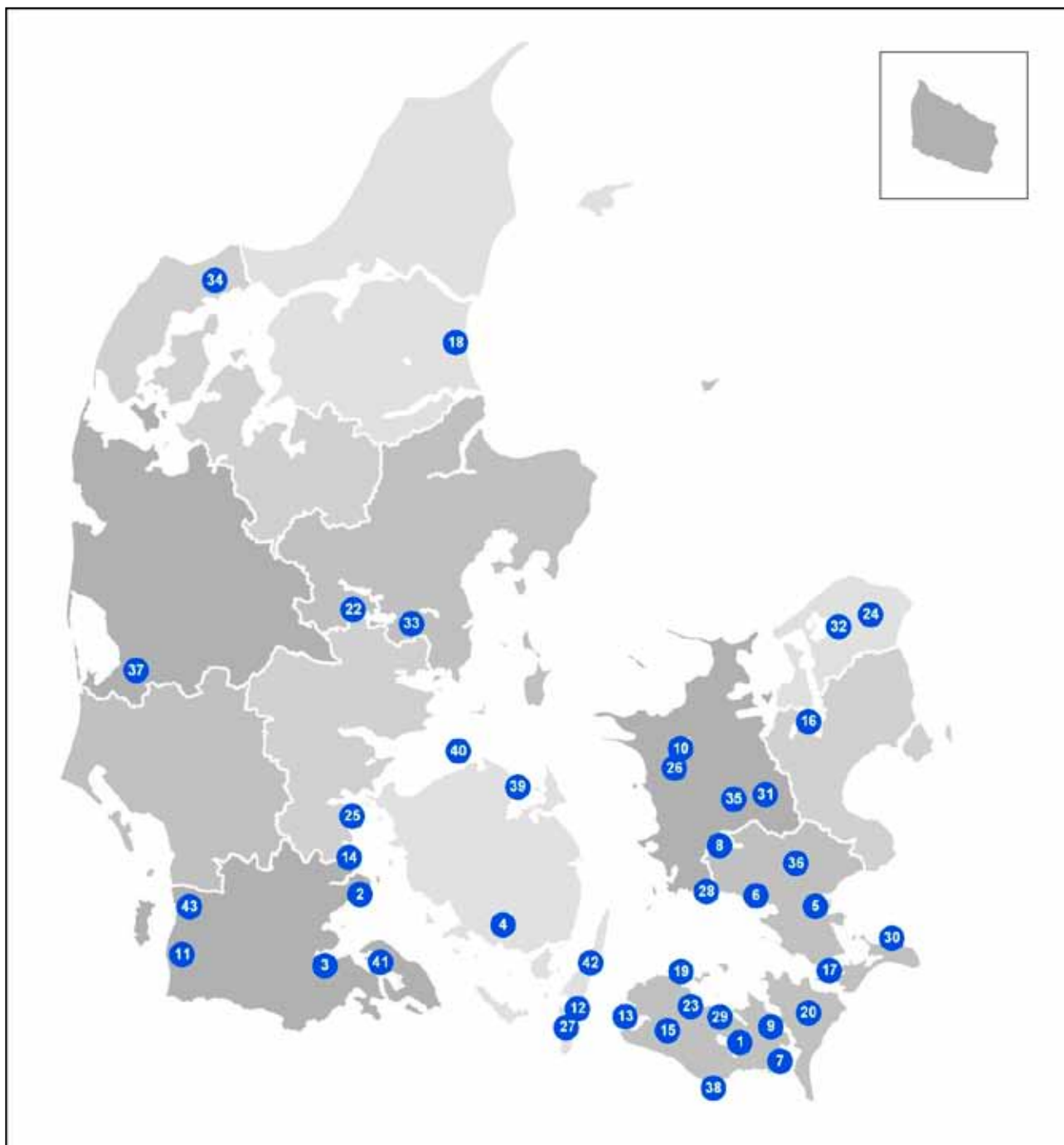
Lolland et nyt par og på Sjælland to par. Det kunne tyde på, at konkurrencen på Sjælland og Lolland-Falster er blevet så stor, at flere fugle nu forsøger sig i det fynske og det jyske. Det er utroligt så tæt bestanden efterhånden er på Lolland med hele 9 par.

I årets løb kom der oplysninger om to ynglepar, som ikke tidligere var blevet registreret. Således byggede et par rede i Vejlerne i 2007, uden dog at yngle, og reden er nu styrtet ned. Omkring Sorø var der også et ynglepar i 2008 og 2009, men først i 2010 fik vi oplysninger om reden, hvor der også blev registreret en udflygt unge.

Det bliver spændende at se, om vore nabolande havde forholdsvis ligeså mange par, der opgav at yngle i 2010, og om det kan hænge sammen med den hårde vinter.

Figur 1: Ynglepar (søjler) af havørn i Danmark samt årlig ungeproduktion (cirkler).

Figur 2. Havørneredernes placering i perioden 1995-2010 med angivelse af DOF's lokalafdelinger. Tallene refererer til lokalitetslisten i tabel 1. Bemærk at redernes placering på kortet kun er tilnærmelsesvis, bl.a. af hensyn til yngleparrenes beskyttelse. Rede nummer 21 ikke er vist pga. ukendt beliggenhed.

Projekt Ørn – Årsrapport 2010

Tabel 1. Havørnepar med rede i perioden 1995-2010 samt antallet af flyvefærdige unger. 0 indikerer rede med rugning, men uden flyvefærdige unger. Redepar, hvor der ikke er registreret æglægning er angivet med -.

Nr.	Lokalitet	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Total
1	Maribosøerne	0	-	1	1	2	2	2	1	3	2	2	2	2	2	1	2	25
2	Bankel Sø		1	1	2	2	1	1	1	0	2	2	2	1	2	1	2	21
3	Hostrup Sø		1	0	1	1	2	1	2	2	2	2	3	2	1	1	2	23
4	Brændegård Sø				2	1	0	2	2	2	1	2	2	3	1	-	1	19
5	Præstø jord				-	1	0	2	0	2	2	2	3	0	2	0	0	14
6	Gavnø					-	-	-	0	2	2	1	2	2	0	0	1	10
7	Roden Skov							1	-	1	2	1	0	1	2	2	0	10
8	Tystrup Sø							2	-	1	2	3	3	2	2	3	2	20
9	Østlolland							1	1	0	1	0	1	2	2	1	0	9
10	Skarresø									-	0	1	2	1	2	1	1	8
11	Skast									0								0
12	Langeland I										0							0
13	Enehøje									-	0	-						0
14	Haderslev										-	0	1	2	1	2	2	8
15	Nakskov Fjord											2	2	1	2	2	1	10
16	Bognæs												-	2	2	0	2	6
17	Tærø												0	2	2	1	2	7
18	Lille Vildmose														-	-	1	1
19	Nordvestlolland													0				0
20	Midtfalster														1		2	4
21	Sydlig Jylland													2	0			2
22	Silkeborgsøerne I															0	2	2
23	Knuthenlund														1	-	0	1
24	Esrum sø															-	-	0
25	Solkær Engsø														1	2	1	4
26	Tissø														-	2	2	4
27	Langeland II														0	1	2	3
28	Ormø														1	0	1	2
29	Knuthenborg														1	3	0	4
30	Vordingborg kommune															2	1	3
31	Haraldsted Sø															2	2	4
32	Alsønderup Enge															1	2	3
33	Silkeborgsøerne II															2	-	2
34	Vejlerne																	
35	Sorø														0	0	1	1
36	Gødstrup Sø																	0
37	Skjern																	2
38	Hyllekrog																	0
39	Leammer																	0
40	Æbleø																	0
41	Als																	-
42	Langeland III (Tranekær)																	0
43	Brøns																	1
	Unger i alt	0	2	2	6	7	5	12	7	13	16	18	23	26	27	31	38	233
	Par med rede (Rp)	1	3	3	5	6	6	9	9	11	13	13	15	17	22	28	37	
	Unger pr. redepar	0	0,67	0,67	1,20	1,17	0,83	1,33	0,78	1,18	1,23	1,38	1,53	1,53	1,23	1,11	1,03	

Lokalitetsgennemgang

1 Maribosøerne

Af redekoordinator Hans Erik Jørgensen

Parret genanvendte de senere års rede ved Hejrede Sø. Æglægningen fandt sted omkring midten af marts, dvs. en halv snes dage senere end normalt. Rugningen forløb planmæssigt. Klækning skete i sidste del af april, og der blev opfostret 2 unger, som var flyvedygtige i begyndelsen af juli.

Territoriet ved Maribosøerne opretholder dermed sin status som landets mest produktive, idet parret har ynglet succesfuldt i 14 år i træk og fået i alt 25 unger på vingerne. Årsagerne til den gode succes skal antagelig søges i optimale fødemuligheder.

2 Bankel Sø

Af redekoordinator Klaus Dichmann

Som de fleste andre år var parret igen succesfuldt, man kunne vel sige, at den der lever skjult lever godt! Der kom to unger på vingerne fra den gamle rede ved Bankel Sø. De blev set lave flyveøvelser midt på sommeren. Et af de gamle par, der har nydt godt af beskyttelsen omkring reden.

3 Hostrup Sø

Af redekoordinator Jesper Toft og medhjælper Thorkild Juhl

Sæsonen gik som vanlig. Den samme rede der siden år 2000 blev benyttet igen. Rugning blev påbegyndt primo marts. To unger fløj ud ca. 1. juli. Ingen uro eller forstyrrelser omkring reden blev bemærket. Fuglene reagerer tilsyneladende ikke negativt overfor bukkejagt ret tæt på reden, dvs. 50-100 m væk. Ringmærkning blev forsøgt den 20. maj, men måtte opgives, da redetræet er blevet for vanskeligt at bestige. Efter at nabotræer blev fældet for år tilbage, er der vokset så kraftig grenvækst ud under reden, at denne også er

blevet meget vanskelig at komme op til – og også at se til fra jorden. Reden er desuden meget stor. Dvs. at ringmærkning først genoptages når/hvis parret flytter til en ny rede.

4 Brændegård Sø

Af redekoordinator Gunnar Jørgensen

Parret ved Brændegård Sø fik i 2010 1 unge på vingerne og alt gik uden problemer. Adgangsbegrænsningerne ser ud til at være blevet overholdt, således at betingelserne for ørnene var gunstige. Rugningen begyndte i første halvdel af marts måned og ungen blev ifølge Tom Willestofte første gang set flyvende den 12. juli. I løbet af de efterfølgende 14 dage blev ungen en ganske habil flyver, ligesom den fik tillært sig en del andre færdigheder.

Ved et besøg ved reden sidst på sommeren sammen med godsets skytte fandt jeg nogle fældefjer og ganske få bytterester.

5 Præstø Fjord

Af redekoordinator Hans Erik Jørgensen

Ligesom det har været tilfældet i nogle af de foregående år, udbyggede parret i vinterens løb reden i Leestrup Skov, men valgte så alligevel at anvende reden ved Even Sø. Rugningen var i gang ved kontrollen den 17. marts, men senere blev rugningen af ukendte årsager opgivet, så det blev andet år i træk uden ynglesucces hos dette par. De gamle fugle holdt stadigvæk til i redeområdet ved mine besøg den 22. april og den 29. april.

6 Gavnø

Af redekoordinator John Bang Jørgensen

Efter 2 års nulvækst lykkedes det endelig parret at få en unge på vingerne. Det hjalp at der kom en ny hun til, så der var mere held i sprøjten. Den foregående hun havde kun en plet på halen, og

den var åbenbart ufrugtbar. Den nye mage har to pletter på halen. Hannen er sandsynligvis stadigvæk den samme, og den har også 2 pletter på halen.

Man ser ikke så meget til ørnene i den tid, hvor der lige er sat fasaner ud på øen. Det er jo nem mad, og så skal der ikke jages så meget på fjorden. Jeg har dog set ungen sidde i klatrertræet, hvor de plejer at opholde sig.

7 Roden Skov

Af redekoordinator Hans Erik Jørgensen

For niende sæson anvendte parret den samme rede i en gammel, delvis visnet bøg. Æglægningen fandt muligvis sted lidt senere end normalt, og var fortsat i gang ved kontrol den 4. april. I løbet af april blev yngleforsøget opgivet, uden at der var tegn på, at der var udrugte unge(r). Årsagen til årets mislykkede yngleforsøg er ukendt.

8 Tystrup Sø

Af artskoordinator Erik Ehmsen

Tystrup-parret er et af de mest succesfulde par, således har der gennem årene været i gennemsnit over to unger i redene per år. I 2010 blev det til 2 unger, så der nu er fløjet 20 unger ud på 9 succesfulde rugninger!

9 Østlolland

Af redekoordinator Lars Malmberg

Det blev hurtigt klart, at ørnene ikke ville yngle i redene i 2010, men omkring 20. marts fandt jeg en ny rede 500 meter nord for den gamle rede. Der var tydelige tegn på beboelse med dun på redokanten, og hunnen lå og rugede, mens hannen forsøgte at jage tre ungfugle (en 1K og to 2K) væk i flugt over redene - flot. Omkring den 1. april lå hunnen også i redene og flyttede på grene, mens hun lå dybt i redene. Men de tre følgende weekender konstaterede jeg ingen ørne på redene. Noget havde skræmt dem væk.

Ørne blev set resten af foråret og sommeren i den del af skoven samt ude ved Guldborgsundskysten siddende i gamle træer i strandkanten.

Parret opretholder stadig territoriet, og man kan håbe, at de slår til igen næste år - hvilken rede de bruger bliver spændende.

10 Skarresø

Af redekoordinator Jette Reeh

Ved et besøg den 1. marts, mens søen stadig var isdækket, og temperaturen omkring de 0 grader, kom begge havørne flyvende til redene med store totter visent græs. Redene blev "ordnet" og efter aktiviteten sad begge ørne i den. Ved et besøg den 17. marts var rugningen begyndt.

Først i maj var det tydeligt, at der var en unge i redene, og ved besøg den 10. maj sås ungens hoved stikke op. Ved besøg den 22. april sås begge voksne ørne på en gren i et træ ved redene, den ene hoppede dog på et tidspunkt hen i redene igen. Der er et par døde træer på nordsiden af øen, som ofte bruges som sidde træ, og begge de gamle og ungen brugte ofte disse træer. "Den døde ø" benyttedes meget til hvile og som ædeplads.

Ungen blev fodret med fugle, blichøns mest, og fisk, ål blev flere gange bragt hjem, men også brasen, som to gange blev fortæret oppe på Astrups græsplæne. Imponerende var det at se på. I skrivende stund (midt i september) holder ørnene stadig til i området.

Parret er det samme som sidste år, hunnen kan kendes på nogle karakteristiske sorte pletter i det hvide på halen. Året gik uden der blev observeret forstyrrelser af parret. En dag, hvor der blev arbejdet med støjende maskiner i nærheden, sporedes dog en vis "nervøsitet" hos parret.

14 Haderslev

Af redekoordinator Helle Regitze Boesen

I november/december 2009 byggede ørnene i det hidtidige, skæbnesvangre træ. Til sidste "erkendte"

Projekt Ørn – Årsrapport 2010

---

de, at selv store grene ikke blev liggende. Stor var derfor glæden, da det i januar blev konstateret, at ørnene havde påbegyndt bygningen af rede i et nyt træ, blot 25 meter fra det gamle træ.

Træet er en bøg og reden befinder sig i samme højde, nemlig over 30 m oppe. De hvilende grene er solide og trækronen ret tæt, hvilket ikke forhindrer ørnene i at komme ind til reden. Vi havde, efter aftale med ejeren overvejet at "hjælpe" ørnene med bygning af en rede i det gamle træ. Men heldigvis fandt ørnene selv ud af det med flytningen!

2 unger blev forsøgt ringmærket ved Lars Ulrich Rasmussen og Kim Skelmosen. Forsøget blev opgivet da reden var for højt placeret.

I slutningen af juni konstaterede jeg selv de nu store unger sidde på redokanten, ivrigt baskende. Nedenfor fandt jeg nedfaldne grene, fjer og fiskeskeletter. På en lysning har ørnene et pluksted hvor der er sorte pluk fra blichøns.

I redeskoven har der været fred og ingen forstyrrelse.

15 Nakskov Fjord

Af redekoordinator Ole Friis Larsen

Parret ved Nakskov fik mindst en unge på vingerne i 2010. Reden er placeret højt i en tæt bølgebevoksning og umulig at observere på afstand efter løvspring. Under et besøg ved redetræet den 16. maj så vi en næsten udvokset ungfugl stå højt i reden. Fuglen lagde sig kort efter ned i reden og kunne ikke længere ses.

En særlig oplevelse ved reden er interessant. Ved et besøg på redestedet den 25. maj stod en unge i reden og åd selv af et bytte, mens den ene af de adulte fugle kredsede over marken, der støder op til skoven med redestedet. Mens vi opholdt os under reden, kom endnu en ørn og landede på reden. Vi var nødt til at bevæge os rundt om redetræet for at komme til at se denne ørn. Før vi kunne se den nyankomne ørn, dukkede en tredje ørn op og kredsede over reden, idet vi stadig havde udsigt til den adulte ørn, der

kredsede over marken. Før vi fik set nogen af de nye ørne ordentligt, lattede fuglen fra reden og forsvandt sammen med ørnen, der kredsede over skoven.

Det er ganske givet, at to af de flyvende ørne ved redestedet har været det adulte par, mens det er helt usandsynligt, at den tredje flyvende fugl har været en unge fra i år. Vi antager derfor, at en af ørnene har været en unge fra et tidligere år, som stadig er accepteret på selve redestedet og måske endda har haft adgang til at 'spise med' i reden - måske fordi der kun har været en enkelt unge og overskud af mad.

Der er fortsat et fint samarbejde med skovejeren og stadig ingen andre beskyttelsesforanstaltninger omkring redestedet, end at lokaliteten officielt er hemmelig, selv om stadig flere synes at kende til den.

16 Bognæs

Af redekoordinator Bent Bardtrum

Da ynglesæsonen nærmede sig blev det klart, at den gamle rede ikke skulle bruges i år. Der blev fundet en ny rede tæt ved, men den var desværre ikke nær så publikumsvenlig. Den ene fugl i parret var forsvundet i løbet af vinteren, og der var ankommet en ny 4k+. Man kunne konstatere, at parret var i området, og at den ene ørn ind imellem sad på en ny udkigspost. Den nye rede var vanskeligt tilgængelig, og der blev ikke konstateret nogen former for yngleaktivitet på reden, ligesom der heller ikke blev iagttaget indflyvning med bytte.

Det var derfor en glædelig overraskelse, da der i slutningen af juni dukkede 2 unger op på strandengen ved reden. Efterfølgende er der så lokaliseret en tredje rede ganske tæt ved rede 2, som nu i øvrigt er blæst ned. Måske har ørnene allerede tidligt fundet den for ustabil.

Projekt Ørn – Årsrapport 2010

---

17 Tærø 2010

Af redekoordinator Jens Dithmarsen

Reden i fyrretræet på Skallehoved på Tærø blev etableret på ny efter nedstyrtningen i juni 2009, hvor en unge netop var fløjet af. Rugningen i 2010 forløb normalt, omend lidt forsinket måske grundet vinteren.

Omkring den 15. april 2010 sås tegn på at der var unger i reden. Den 30. april sås hunnen fodre 2 steder i reden og få dage efter kunne med sikkerhed ses 2 unger. Vinde fra nordøst er hårde ved redetræet på Skallehoved, og allerede den 8. maj fik vi den første kraftige NØ-vind, hvor reden skubbede sig. Det var tydeligt, at den lå skævt i forhold til tidligere, hvilket også bevirkede at den styrtede ned den 12. maj, hvor endnu kraftigere vinde og en hel del nedbør blev for meget. Nedstyrtningen blev først opdaget dagen efter. Bjarne Hemmingsen fra Møn fik muligheden for at sejle til øen og besigtige skaderne. Han fandt begge "hønse-store" unger på jorden, den ene delvist fastklemmt under grene. De var meget afkræftede, men tilsyneladende uskadte. Den ene havde en lidt medtaget vinge, der dog ikke var brækket. Vi fik kontakt til bestyreren på Tærø, og fik ham til at levere et par halmballer under redetræet. Ungerne blev placeret på toppen af halmballerne på nogle grene. Det lykkedes heldigvis hurtigt at få forældrefuglene til at acceptere de nye forhold, og et besøg ved reden en uge efter viste at begge unger var i live.

Omkring 1. juli skulle ungerne efter planen være flyveklare, men det skete ikke, formentlig som følge af manglende "luft under vingerne" fra den lavt placerede rede af halmballer. Midt i juli blev den ene unge set flyve lavt over engene på Tærø. Hunnen blev alene tilbage ved den anden unge, som over lang tid har "gået" rundt på engene nord for Skallehoved. Den så ud som om den havde en skade på højre vinge, som kunne være fra styrtet i maj. Den forsøgte flere gange at komme i luften, men kunne ikke. Først den 6. august skete det og de første vingeslag blev langt

om længe taget. Den er desværre meget uerfaren med at søge og fange føde, så den indtil nu har fået leveret føden af hunnen. Om den når at lære det og overlever, er uvist.

18 Lille Vildmose

Af redekoordinator Tscherning Clausen

Vores overvågning i Tofte Skov i 2010 begyndte medio marts, og iagttagelserne fra vores observationspost gav os snart en tro på, at parret holdt til ved den rede, der blev fundet i foråret 2009.

Vi så flere gange ørnene flyve til og fra redeområdet. Den 22. maj havde vi så første besøg ved redestedet. Begge ørne opholdt sig i træerne nær reden eller fløj omkring og varslede. Alt tydede på, at der var klækket æg i reden. Ved næste besøg den 3. juni fik vi nogle få glimt af en unge, der lå dybt i reden. En af de gamle ørne blev et par gange set flyve over redeområdet. Den 18. juni så vi en stor unge stå på reden. Ved det næste besøg 23. juni skulle ørneungen fotograferes og video-filmes. Ungen lå dog så dybt i reden, at vi kun kunne se hovedet og lidt af ryggen.

Ved et besøg den 5. juli havde ungen forladt reden, men kunne høres kalde i den nærliggende bevoksning. Herefter sås den unge havørn ved et par lejligheder flyve inde i Tofte Skov, men først den 3. august sås den første gang sammen med de to gamle ørne ved Tofte Sø, hvor hovedretten er skarv.

I den følgende tid sås ørnene ofte i flere timer ved søen, og hvor de formentlig opholder sig dagligt, men de ses også flyve retur til skoven. Det bliver interessant at se, hvor ørnene vil fouragere, når de sidste skarver inden længe forlader kolonien ved søen.

20 Midtfalster 2010

Af redekoordinator Bente Larsen

Ørnereden på Midtfalster var i 2010 en succes og 2 nye ørne kom på vingerne over Falster.

Reden er bygget i et bøgetræ i skovbrynet i en mindre skov, hvor der ikke er megen færdsel. Kun 2 gange i ynglesæsonen mødte jeg andre personer i skoven.

Yngleperioden forløb uden problemer på trods af at der blev skovet en nåleskov ca. 500 meter fra redestedet. Godsejeren ønsker ikke at foretage beskyttelsesforanstaltninger i forbindelse med ørnereden, men er glad for, at ørnen yngler der, og ser gerne at de yngler på de betingelser, skoven byder på.

Det lykkedes at aflæse ringen på en af ørnene, mest sandsynligt hunnen, hvilket viste, at den er født 91 km syd for redestedet i Bad Doberan, Mecklenburg-Vorpommern, og at den er 6 år gammel.

Til trods for den lange kolde vinter var rugningen i gang den 19. februar. Ørnen lå nu dybt i reden, og der sås afløsning på reden. Den 5. april lå ørnen meget højt i reden, nærmest på kanten, og kiggede ned i reden og den 15. april var det store øjeblik, hvor der observeres 2 ca. 10-14 dage gamle dununger i reden.

Herefter kunne man følge ungerne vokse sig store, se hvordan der blev basket med vingerne samtidig med hurtige små fjederhop på redekanten, lige indtil den 27. juni, hvor ungerne for første gang blev observeret uden for reden. Den 4. juli blev ungerne fortsat fodret i reden.

Den 1. august sås forældrefuglen ved redestedet, men ungerne lod sig ikke se. De blev dog efterfølgende set ved en sø ca. 1 km fra reden, hvor de fortsat blev fodret af forældrefuglene.

22 Silkeborgsørerne I

Af redekoordinator Bo Ryge Sørensen

Så lykkedes det! Havørneparret yngede i 2010 med succes, og fik 2 unger på vingerne. Parret, der var identisk med yngleparret fra 2009, anlagde i vinterhalvåret 2009/2010 en ny rede i en ca. 200 år gammel bøg på nordsiden af søen, ca. 3,5 km nordvest for den gamle rede. Reden er etableret

med en gammel ravnerede som fundament, og anlagt i ca. 25 meters højde.

I samarbejde med skovejeren og de kommunale myndigheder blev der oprette en færdselsfri beskyttelseszone omkring reden. Beskyttelseszonen blev afmærket med officielle skilte, som tydeligt gør opmærksom på adgangsforbudet og baggrunden herfor. Derudover blev der iværksat en løbende overvågning af reden m.h.p. at følge udviklingen. Alt tyder på, at beskyttelseszonen og skiltningen er blevet respekteret.

Fra en behørig afstand af reden har mange af skovens gæster haft nogle rigtig gode oplevelser med ørnene. Ikke mindst i ungetiden, hvor yngleparret kunne opleves komme med føde til ungerne. I den forstand kan man sige, at ørnene har været stillet under offentlighedens beskyttelse.

Den 22. juli kl. 12.16 sås den ældste af ungerne på sin første flyvetur. Ungen fløj lavt over terrænet langs skovbrynet mod øst hvor den, ikke særlig elegant, landede i en gren hængende med hovedet nedad. Her hang den et stykke tid før den fik sluppet sit tag og satte sig tilrette i noget buskads. Senere fløj den videre østover og forsvandt ind i skoven øst for redetræet. Den yngste af ungerne forlod reden sent på dagen den 24. juli eller tidlig morgen den 25. juli. Begge ungfugle er efterfølgende set og hørt i området omkring redetræet.

23 Knuthenlund

Af redekoordinator Ulla Brandt

Glæden var stor, da jeg sidst i januar 2010 fornemmede, at der var bygget på reden fra 2008. De følgende gange jeg var i skoven, kunne jeg se, der blev bygget yderligere på reden. Samtidig så jeg også flere gange de gamle ørne.

Rugningen forløb planmæssigt og midt i maj så jeg for første gang en unge, der kikkede over redekanten. Den blev flyvefærdig og holdt til i

området omkring reden i hvert fald til midt i august.

24 Esrum sø

Af redekoordinator Per Ekberg Pedersen

En stor lys hun og en lille lidt mørkhovedet han med sorte spidser i halehjørnerne opholdt sig i området sammen med en ungfugl gennem efteråret og den tidlige vinter 2009. Hannen var helt sikkert den samme som i foråret 2009.

Ungfuglen sås flere gange i november komme hen til parret og tigge mad, og ellers sætte sig og opholde sig ved parret.

Ørneparret opholdt sig meget fast i området vinteren igennem. Flere fremmede ørne besøgte området, mest yngre ørne, dog sås en gammel ørn 2 gange i løbet af vinteren. Dette blev ikke accepteret af det stedfaste par. Hannen fløj straks op og markerede territoriet.

Fra sidst i februar og først i marts, blev det mere tydeligt, at det var et par, som havde tænkt sig at yngle i området. Parret udviste tydelig yngleadfærd omkring dette tidspunkt, men som det var sket de 2 foregående år, forsvandt ørnene pludseligt.

25 Solkær Engsø

Af redekoordinator Kurt Storegård

Trods den hårde vinter begyndte ørnene at ruge godt en uge tidligere end sidste år, faktisk lige omkring den sidste snestorm den 5. marts! Der lå fortsat is på engsøen, som egentligt er et lille brakvandsnor, samt på selve Lillebælt ud for redestedet.

Tilsyneladende forløb rugetiden uden forstyrrelser, og medio april blev der iagttaget ungefodring. Ultimo april stod det klart, at der var 1 stor dununge i den store bøg, som mistede toppen i en af vinterens snestorme

Ungen blev ringmærket den 9. juni hvor Lars Ulrik vurderede, at det var en hun, og at den var godt 62 dage gammel. Endnu engang lykkedes

ringmærkningen, uden at de gamle fugle opdagede noget. Efterfølgende tog vi opstilling 400 meter væk, og 16.10 landede hannen i vagttræet. Et kvarter senere kom hunnen med bytte, og nu stod alle tre ørne på reden i ren familieidyl.

Knap en måned senere fløj ungen af reden, den 5. juli, og som de andre år holdt den i lang tid til ved Engsøen, til glæde for fugleinteresserede gæster i fugletårnet.

26 Tissø

Af artskoordinator Erik Ehmsen

Parret ved Tissø fik en unge på vingerne i 2010. Parret fik to unger på vingerne i 2009 mens yngleforsøget i 2008 mislykkedes.

27 Langeland II

Af redekoordinator Nis Rattenborg

Parret, som fik en unge på samme rede i 2009, gik på reden allerede i februar i den værste vinter længe. I øvrigt var de ikke blandt de ti forskellige havørne, der sås på døde knopsvaner ved Rudkøbing Løb (Langelandsbroen) i den koldeste del af vinteren, hvor alt andet var frosset til.

Rugningen forløb uden problemer og to unger blev flyvefærdige og kom på vingerne. De sås efterfølgende jævnligt på sydøen og i den østlige del af Øhavet.

Der har i sæsonen været især tre fuglefotografer med en ikke specielt diskret adfærd, men ellers ikke de store problemer. De lokale syntes at have taget parret til sig, og ørnene flyver bare væk eller sætter sig på afstand.

Der er igen i år truffet aftaler med lodsejere, og de der har deres daglige færdsel i området, om tiltag for at begrænse/styre færdslen, og det er lykkedes fint.

Efter at ungerne var af reden, delte parret i vidt omfang ungerne mellem sig og tog dem med til Lindelse Nor, den østlige del af Øhavet og norene på sydøen, hvor de hurtigt lærte at jage, i

Projekt Ørn – Årsrapport 2010

---

modsatning til sidste års unge, der tiggede til langt hen på efteråret

28 Ormø

Af redekoordinator Morten Ellis Petersen

Allerede i december 2009 indfandt begge de gamle ørne sig ved Ormø, nu i perfekt adult dragt. Den gamle rede blev renoveret og udbygget i løbet af januar og februar og i første halvdel af marts kunne parring iagttages flere gange.

Den 28. marts var det tydeligt, at rugningen var begyndt. Efter de første par dage af maj måned lå den rugende ørn meget højt på reden og den 14. maj kunne en unge ses. Det så ikke på noget tidspunkt ud til, at der var mere end en unge i reden og i begyndelsen af juli var ungen på størrelse med de gamle fugle.

Den 15. juli fløj ungen af reden og den 31. juli blev en IK havørn set over Borreby Mose - mon ikke det var den unge havørn fra Ormø, som nu var ude og inspicere omgivelserne?

Det kan således konstateres, at Ormø-ørnene fik en unge på vingerne i 2010.

29 Knuthenborg

Af redekoordinator Uffe B. Nielsen

Havørneparret havde tilsyneladende ikke held med klækningen, efter at hunnen rugede og regelmæssigt lå på reden siden begyndelsen af marts.

Der var ellers sket en del nyt i forhold til 2009 idet parret havde bygget en helt ny rede i den sydøstlige del af skoven i toppen af en solitær douglasgran. Jeg informerede Knuthenborg gods om forholdene og som i tidligere år var det dem vigtigt at beskytte yngleparret.

Den 6. marts var jeg for første gang ude for at se til reden og jeg så hannen samle redemateriale ved kysten udfør den sydøstlige del af skoven. Senere så jeg hunnen nogenlunde udfør samme sted inde i skoven. Torsdag d. 15. april var der til gengæld ingen ørn(e) at se, og jeg anede, at

der var sket noget drastisk. Jeg holdt reden under observation i ca. 45 minutter, men der var ingen tegn på aktivitet. Efter godt en halv times observation ankom en gråkrage til reden og gik ned i reden, hvor den tilsyneladende fouragerede. Kragen fløj og vendte lidt senere tilbage til reden.

Jeg er af den opfattelse, at hannen måske er ny i forhold til sidste år. Hvis hannen er ny i forhold til sidste år og forholdsvis ung, kunne det evt. forklare den nye rede og måske den opgivne yngel.

30 Vordingborg Kommune

Af redekoordinator Bjarne Hemmingsen

Yngleparret havde igen i 2010 ynglesucces. Én unge kom på vingerne fra samme rede som i 2009. Æglægningstidspunktet formodes at have været medio/ultimo marts. Medio juli kunne ungen ses flyve til og fra reden, men først langt hen i august sås den for første gang uden for skoven.

Ynglelokaliteten er stadig ikke omfattet af nogen form for adgangsregulering og derfor oplyses lokaliteten ikke mere præcist. Mange er bekendt med yngleparret, men indtil videre er der ikke problemer med øget trafik.

Lodsejeren undlod for andet år i træk skovning i nærheden af redeområdet, og der sankes ikke i området. Der tages også hensyn i forbindelse med jagt og i den daglige drift, og der er en god dialog mellem lodsejer og redekoordinator, indtil videre med god succes for yngleparret.

31 Haraldsted Sø

Af Leif Byrnek, biolog i Ringsted Kommune

Havørneparret i Humleore Skov blev i 2009 det første havørnepar, der ynglede i Ringsted Kommune efter fravær i ca. 100 år. Ørneparret har i 2010 ynglet samme sted og igen fået 2 unger. Ungerne lærte i efteråret at flyve og fange fisk i søerne omkring Humleore og kunne i vinterkulden bedst iagttages over Haraldsted Sø og Gyrstinge Sø. Måske lidt specielt at ørnene her fouragerer

meget på udsatte ænder og på spejl- og skælkarper i en nærliggende sø.

Ejerne af skov og sø nyder ørnenes tilstedeværelse og accepterer, at de må dele med ørnene.

32 Alsønderup Enge

Af redekoordinator Jens Lykkebo

Vinteren fik ørneparret til at flytte til Roskilde Fjords våger, der var et rent tag selvbord i den hårde vinter og et tilløbsstykke for såvel havørne som ornitologer. Men det lokale par var tro mod deres yngleområde og den 27. februar sås en adult ørn på reden. Samme dag sås begge fugle samle redemateriale, som blev transporteret til sidste års rede, som var delvist faldet ned.

Rugningen påbegyndtes mellem den 21.-25. marts. Hunnen lå fast på reden og hannen viste sig mindre og mindre. Han kom dog frem som stærkt territoriehævdende den 10. april, da en fiskeørn kom for tæt på redeområdet. Han sås af og til afløse magen ved rugning, så hun kunne fouragere.

30. april lå den rugende hun højt og uroligt. Der blev bragt bytte til reden af hannen og den første fodring sås. Den 9. maj sås med sikkerhed to unger i reden!

Både unger og rede klarede rusk og regn. Fra midt i juli begyndte ungerne så småt at indtage nabotræer til reden og sås herefter i området omkring Alsønderup enge og ved Arresø.

Afspærringen omkring reden overholdes i det store hele fint af publikum og havørneparret er meget aktive og stabile i og omkring redeområdet. Ørnene fanger hovedsagelig brasner i både Arresø og Alsønderup Engesø.

33 Silkeborgsøerne II

Af redekoordinator Leif Novrup

Det lykkedes ikke for havørneparret at få unger på vingerne i 2010. Et besøg den 21. februar viste

ellers, at det gamle redetræ fra året før var benyttet igen.

En ny rede var færdigbygget, hvor reden fra året før var blæst ned. På Ørnens Dag blev begge fugle set ved søen og også senere på måneden og den 11. april sås en havørn flyve til skoven med bytte.

Den 2. maj besøgte redestedet igen. Der sås ingen havørne, men nogle få hvide stænk på reden og 3-4 dun sad fast på redekanten. Reden var intakt, men hele formiddagen sås ingen ørne. Konklusionen bliver derfor, at det må være lykkedes at få unge/unger ruget ud, men at den/de er omkommet.

Ejeren, der er meget interesseret i yngleparret, oplyser, at han enkelte gange har set en gammel havørn flyve fra området ved redestedet, sidste gang omkring 20. maj. Et besøg den 21. juni viste intet ved reden, men en gammel havørn blev set sidde i toppen af et højt træ i den anden ende af skoven.

34 Vejlerne

Af artscaretaker Erik Ehmsen.

I 2010 fik Projekt Ørn at vide, at der i 2007 havde været et havørnepar, der havde bygget rede i Vejlerne. Da ejeren af skovstykket ikke ønskede stedet offentliggjort holdtes placeringen hemmelig.

Ørnene yngede ikke i reden, men opholdt sig i området sommeren over. Der har siden været havørne i området, men uden at benytte reden, der nu er faldet ned, eller at bygge en anden rede.

35 Sorø

Af projektleder Lennart Pedersen

Et ørnepar fra Sorø har længe været under etablering og fik bygget en rede for nogle år siden i en gammel bøg. Men efter en territorialkamp med en indtrængende havørn blev reden opgivet, og parret flyttede til en anden skov i nærheden, hvor der igen blev bygget en rede. Her fik parret

en unge på vingerne i 2010. Reden ligger i privat skov, uden at der er indført beskyttelse. Derfor er lokaliteten sløret med navnet Sorø.

36 Gøttrup

Af redekoordinator Bo Tureby

I området omkring Bregentved/Gissselfeld-søerne og Holmegaard Mose på Sydsjælland blev der i efteråret 2009 ofte observeret et par havørne, som fremstod som sub-adulte. Interessant nok fulgtes de ofte ad, og det gav forhåbninger om et snarligt etableret ynglepar i denne del af Sydsjælland, som på mange måder byder på gode forhold for havørne. I november/december 2009 begyndte de at bygge rede i en stor gran i Hesele Skov og først i marts var reden færdig.

Sidst i marts 2010 viste ørnenes adfærd, at rugning var begyndt, men efter ca. en uge stod det klart, at de ikke længere rugede. Ingen af fuglene havde udfarvet dragt, så sandsynligheden for at yngel skulle lykkes syntes lille. Hannen er ringmærket og aflæst. Den er mærket som unge ved Slien i 2006.

Sommeren og efteråret igennem opholdt begge ørnene sig fortsat i området, og der er begrundet håb om bedre held ved et nyt yngleforsøg i 2011.

Samarbejdet med skovejeren på Gissselfeld Kloster har været fint, og alle er enige om, at ørnene skal have mest mulig fred, selv om der går i en offentlig skovvej ikke så langt fra redetræet.

37 Skjern

Af redekoordinator Erik Mørk

Der er de sidste par år jævnligt observeret havørne året igennem i Skjern Enge, men det var først i efteråret 2009, at jeg blev opmærksom på, at to af ørnene muligvis var ved at danne par, og at muligheden for at de ville blive i området for at yngle var til stede. Hovedparten af eftermiddags flyvninger gik i sydlig retning, og da havørne ofte yngler i en afstand af op til 6 km fra deres

fourageringsområde, begyndte interessen at koncentrere sig om Lønborggård Plantage og Lønborg Plantage. Da der så også blev konstateret parring af havørnene på ørnenes dag, blev det besluttet at kontakte ejeren af ovennævnte plantager, der ved henvendelsen oplyste, at ørnene allerede sidste år havde påbegyndt redebygningen, men at de ikke var begyndt at yngle.

Både ejeren og kommunen har været utroligt velvilligt indstillet og engagerede fra den første dag de blev kontaktet. Der gik da heller ikke mere end én uge fra den første kontakt, til at ejeren, kommunen og jeg var blevet enige om omfanget af adgangsforbudet og skiltene var placeret rundt om den sydlige del af plantagen. Endvidere besluttede ejeren at indstille alt skovningsarbejde og jagt i den lukkede skovpart til efter yngleperioden, for at give ørnene absolut fred og ro.

Da jeg besøgte reden den 19. maj kunne jeg se to unger i reden. Ungerne sad op med strakt hals og kikkede sig ivrigt omkring, mens de indimellem hev i en fuglevinge der lå oppe i reden.

Ved mit besøg d 21.juli var reden tom. Senere er begge unger set flyvende omkring i plantagen. I skrivende stund, den 22. august, har jeg for første gang set begge ungerne flyve ude over Skjern Enge.

38 Hyllekrog

Af redekoordinator Lars Munk

Søndag den 28. marts 2010 opdagede jeg tilfældigt en meget stor samling grene højt oppe i en bevoksning af popler i Fugleværnsfondens skov - en havørnerede! Senere samme dag kunne ørnene ses ved reden. Jeg havde om fredagen set ørneparret sidde sammen i skovens sydvesthjørne. Hunnen var i adult fjerdragt, dvs. ca. 5 år gammel eller mere. Den lidt mindre han var yngre, ca. 3-4 år gammel.

Det er åbenbart, at parret havde haft fred til at bygge reden i vinterens løb, da der var usædvanligt meget sne i en meget lang periode. Ingen var kommet i skoven i den tid, selv de nærmeste bilveje blev ikke engang ryddet i længere perioder.

Vi var nogle få lokale fuglekiggere, som hjalp hinanden med at holde lidt øje med reden på lang afstand. Efter adfærden at dømme påbegyndte ørnene først rugningen meget sent, nemlig i de første dage af april.

Notater fra den 30. april: "Der er en ørn i reden hele tiden. Det ser ud til, at de ruger fast, hvilket de har gjort siden påske. Indtil da var de meget mere urolige. Så jeg tror, og håber, at rugningen først startede dér."

Efter løvspring blev det, for hver dag der gik, mere og mere svært at følge udviklingen. Reden kunne til sidst ikke ses på afstand, men ingen var inde ved reden, da vi selvfølgelig vægtede ørnenes trivsel højest. Da det blev starten af juli, og der ikke var set skyggen af unger, måtte reden tjekkes. Her var intet liv, ingen spor efter aktivitet.

39 Leammer

Af redekoordinator Anders Vedel

Parret etablerede sig på øen Leammer i den nordvestlige ende af Odense Fjord i 2010. Reden ligger i et lavt egetræ kun 800 meter fra Otterup Lystbådehavn og 400 meter fra sejlrenden. Der blev vist stor velvilje hos lodsejeren og lokalbefolkningen og parret var genstand for stor offentlig bevågenhed og presseomtale. En frivillig beskyttelseszone blev etableret for sæsonen 2010 og der blev ikke observeret alvorlige forstyrrelser i yngleperioden.

Hunnen lagde æg omkring 27. marts, hvorefter der blev ruget konstant. Den 2. maj klækkede én unge og der sås fodringsaktivitet for første gang. Ungen sås jævnligt blive fodret, men i midten af juni blev den gamle hun og den nu 6 uger gamle unge forgiftet med giften carbofuran, et ulovligt insektgift, som tidligere har været

anvendt i gartnerier. Giften var placeret i en due/hønsefugl, som var placeret, hvor ørnene har kunnet finde den. Hunnen har fodret ungen og selv ædt af byttet under fodringen.

Ungen sås sidst i live søndag den 13. juni, men fredag den 18. juni sås kun hannen ved øen og ungen kunne ikke ses på reden. Mandag d. 21. juni blev det besluttet at undersøge reden. Den gamle hun fandtes død under redetræet og ungen lå død i reden. Fuglene blev obduceret ugen efter på Veterinærinstituttet, som konkluderede at ørnene var forgiftet.

Sagen blev politianmeldt af DOF-Fyn den 22. juni og DOF udsatte en dusør på 25.000 kr., som senere blev hævet til 50.000 kr. Sagen er i skrivende stund uopklaret.

Hannen besætter fortsat territoriet og er set sammen med en anden voksen havørn ultimo september.

40 Æbelø

Af redekoordinator Jens Bækkelund

Et par havørne har siden begyndelsen af 2009 holdt til på Æbelø, Gyldensteens enge og ved Nærå Strand.

I maj 2009 sås de i flere dage sidde tæt ved siden af hinanden i nogle skovfyr på Æbelø og i november 2009 sås fuglene igen flere dage opholde sig samme sted.

Den 6. februar sås parret også midt på øen og den 30. marts opdagede jeg ved et tilfælde, at de havde bygget en stor rede i en skovfyr. Den 14. april lå den ene og rugede på reden mens den anden fløj over området. Den 29. april og den 11. maj var der stadig aktivitet i reden, men siden blev de ikke set ved reden, så af en eller anden grund ophørte yngleaktiviteten.

Da der ikke er ret mange gæster på øen i maj og reden ligger i passende afstand fra vejene tror jeg ikke det skyldes menneskelig forstyrrelse. Begge fugle er siden set på og omkring Æbelø, så der er ingen af de gamle fugle, der er gået tabt. De

sås stadig i oktober 2010 på Æbelø og de nærliggende lokaliteter.

41 Als

Af redekoordinator Kaj Abildgaard

Efter 3 negative besøg ved reden for at tjekke antallet af eventuelle unger, måtte vi konstatere, at reden var forladt. Lige før mit første negative besøg kunne jeg se store nedfaldne grene på vejen, som ledte tanken hen på storm, og reden syntes også at se dårlig ud. Der var dog ikke spor af æg eller unger under redetræet.

Senere har jeg fået at vide, at en gruppe, mest fotointeresserede, skulle have forsøgt sig med en kunstig rede med en bedre beliggenhed i samme skov.

Vi ser jævnligt 1-2 ørne ved Oldenor eller Mjels Sø, hvor der er rigeligt med føde. Det er vores håb, at det er de "gamle" ørne, og at de vil forsøge sig igen til foråret.

42 Langeland III (Tranekær)

Af redekoordinator Claus Dalskov

Et havørnepar blev set på Nordlangeland jævnligt gennem 2009, og i løbet af vinteren 2009/2010 blev parret iagttaget ved en lille skovpart lige nord for byen samle grene og angiveligt være i gang med redebygning. Skovparten er uden offentlig adgang, da den ligger isoleret på en af godsets marker, og ikke har markveje, der fører til skoven.

En kort periode i begyndelsen af marts sås kun den ene fugl, så jeg håbede på æglægning og rugning, men fra ca. den 20 marts sås begge fugle

igen sammen, oftest i nogle udgåede træer på Flådet syd for byen.

En eventuel rede kunne ikke ses fra de omgivende veje og skovdele, så ejeren af Tranekær Gods, Christian Laurvig Ahlefeldt, Ole Goldschmidt og undertegnede aflagde derfor et besøg i skovparten den 12. april. Her fandt vi et større redeanlæg i en 40-50 årig gran i østsiden af skovdelen. Redeanlægget virkede, set fra jorden, ret ustabil, så vi håber på, at fuglene i den kommende sæson vil bygge en ny rede i en af de gamle bøjetræer, som dominerer den største del af skoven.

Fuglene blev set af og til i løbet af sommeren, enten sammen eller enkeltvis. Ejeren er positiv overfor havørneparret, og har taget initiativ til at jagten og brændesankning i og ved skoven reguleres.

Et nyetableret vådområde øst for Tranekær, Botofte Skovmose på ca. 90 ha, vil givetvis øge fødemulighederne for parret.

43 Ballum

Af redekoordinator Inger Sønnichsen

Det viste sig, at et par i det vestlige Sønderjylland yngede i 2010 og fik 1 unge.

Selvom det ikke lykkedes at finde reden kunne naboejendommens ejere og dennes medhjælpere fortælle om en ungfugl, som blev set hele sommeren og efteråret. Midt på vinteren holdt der stadig en ungfugl til sammen med en af de gamle fugle på lokaliteten. Ungen fløj i et kvarter rundt over os, da vi besøgte området!

Ringmærkning af havørneunger

Af Lars U. Rasmussen, Kim Skelmosen Madsen & Claus M. L. Pedersen

2010 blev det 4. år i Zoologisk Museums pilotprojekt *Ringmærkning af Danske Havørne og Kongeørne 2007-2010*. Projektet styres af Jesper J. Madsen og Kasper Thorup fra Zoologisk Museum i samarbejde med Dansk Ornitologisk Forening.

Pilotprojektet har som formål at indsamle viden og erfaring i perioden 2007-2010 fra både havørne- og kongeørnereder som grundlag for en vurdering af, om et større ringmærkningsprogram på de to arter bør iværksættes. Det er målet, at indsamle viden om selve mærkningen og muligheden for aflæsning af ringene efterfølgende.

Formålet med et større ringmærkningsprogram af de danske ørne vil være indsamling af data om de danske ynglefugles spredningsforhold, stedtrofasthed, dødelighed, trækforhold, overvintringsområder og udvekslingsgraden mellem regioner/bestande i Nordeuropa. Denne viden vil bl.a. kunne danne baggrund for effektive handlingsplaner for disse to store rovfuglearter.

Henvendelserne til redekoordinatorene før ynglesæsonen 2010 gav ikke så mange tilbagemeldinger som i 2009 og det stod hurtigt klart, at kun få unger ville blive ringmærket i 2010.

I foråret blev der fra Projekt Ørn's side udpeget 15 reder, hvor der kunne ringmærkes efter den aftalte procedure. Projekt Ørn bad mig om selv at kontakte de lokale redekoordinatore, som er ansvarlige for de 15 reder på "muliglisten". Det gjorde jeg ved at sende e-mails ud

omkring havørnernes forventede rugestart, så redekoordinatorene havde tid til at vurdere omtrentlig klækningstid.

Jeg fik respons fra nogle stykker, der kunne meddele at "deres" havørne havde opgivet for i år, mens kun 4 redekoordinatore meddelte, at vi kunne komme og ringmærke. Det var Solkær ved Kolding, Haderslev Fjord, Hostrup Sø og Nakskov. Jeg besluttede at spare turen til den ene rede på Lolland, mens vi gennemførte turene til de 3 jyske reder.

I maj forsøgte vi bestigning af 2 reder i Sønderjylland, men det viste sig, at de var for vanskelige at bestige indenfor en rimelig tidsfrist. Der blev derfor kun ringmærket én unge i 2010. Det var i reden i statskoven ved Solkær Enge sydøst for Kolding. Ungen var ca. 60 dage, da vi ringmærkede den den 9. juni. I reden lå desuden et uklækket æg.

Tabel 2. Antal ringmærkede havørneunger i Danmark fra 2007-2010.

Lokalitet	2007	2008	2009	2010
Arreskov Sø	3	1		
Østlolland		2	1	
Hostrup Sø			1	
Tærø			1	
Knuthenborg			3	
Solkær Engsø			2	1
Total	3	3	8	1

Aflæsninger af ringmærkede danske havørneunger

Af Lars U. Rasmussen, Kim Skelmosse Madsen & Claus M. L. Pedersen

Den 12. maj 2010 aflæstes for første gang farveringen på en ung havørn omkring Ramten Sø på Djursland. Det viste sig at være den enlige unge, som blev ringmærket i reden ved Arreskov Sø på Sydfyn i 2008. Den var nu 2 år gammel og i sit 3. kalenderår. Den bliver set igen den 1.-6. juli og derefter frem til 27. august.

Dette er den eneste danske havørn, hvorfra der er indrapporteret aflæsninger til Zoologisk Museum i 2010, så lad os alle bede til, at flere og

flere vil bruge tid på at kigge efter farveringe på havørnene fremover.

Den 20. oktober 2009 fotograferede Erik Thomsen en ung havørn mens den svævende med hængende ben over Brændegårdssøen på Sydfyn. Ringene kunne tydeligt ses på fotografiet og det viste sig at være den ene af de 2 unger fra reden ved Solkær Enge ved Kolding. Den havde opholdt sig der nogen tid.

Ung ringmærket havørn. Foto: Klaus Dichmann.

Kongeørnen i Danmark 2010

Af artscaretaker Tscherning Clausen

Ligesom i 2009 blev der registreret to ynglepar af kongeørn, og der blev ikke set tegn på pardannelse på nye lokaliteter.

Kongeørneparret i Høstemark Skov i Lille Vildmose fik for 8. år i træk en unge på vingerne. Ved et besøg ved reden den 18. juni kunne det konstateres, at ungen havde forladt reden, og at den sad i nærheden og kaldte. Ved indsamling af rester af byttedyr til videnskabelige undersøgelser den 29. juni og den 21. juli sås og hørtes ungen nær redeområdet. Ungen blev set flyve for første gang over skoven den 7. juli, og den sås herefter ofte alene eller sammen med de gamle ørne over yngleområdet. Det var formentlig sidste års unge, der ved flere lejligheder blev set, og stadig ses, i Lille Vildmose området, oftest i Tofte Skov og ved Tofte Sø.

Yngleparret i Hals Nørreskov nord for Limfjorden havde for fjerde år ynglesucces og fik

igen en unge på vingerne. Ørneparret havde i år benyttet samme rede som i 2008. Ved et besøg ved reden den 30. marts lå hunnen fast på reden, og hannen sad i et træ i nærheden. Årets unge, der formentlig var en hun, blev ringmærket den 3. juni, ca. 50 dage gammel. Ved indsamling af rester af byttedyr den 29. juni havde ungen forladt reden og sad nær redetræet. Ungen sås første gang flyve over skoven den 18. juli. Ved indsamling af rester af byttedyr et par dage senere sad ungen nær reden, og en af de gamle ørne kredsede over redeområdet.

I et skovområde på Jyske Ås i Vendsyssel blev der jævnligt set en 2K ørn hele året frem til slutningen af sommeren.

Der er nu produceret 19 kongeørneunger i Danmark.

Juvenil kongeørn. Foto: John Larsen

Fiskeørnen i Danmark 2010

Af artscaretaker Leif Novrup

Der blev i 2010 registreret ét par ynglende fiskeørne med rede. Parret var dog uden succes, da rugningen ikke blev til noget og hurtigt blev opgivet. Derudover blev der i sommerens løb iagttaget flere fiskeørne på Sjælland og i Jylland på egnede ynglesteder, men konkret ynglebevis i form af reder manglede.

Det eneste ynglepar i 2010 var det sædvanlige par i Nordvestjylland. Hannen ankom den 30. marts, noget senere end de sidste år, mens hunnen ankom den 8. april. Hunnen havde et kraftigt, mørkt brystbånd, og var derfor muligvis en ny fugl. Hannen havde bygget videre på den gamle rede med kraftige grene, og hunnen var på reden fra midten af april, men stod for det meste op. Hun blev dog også set ligge på reden, sidste gang den 1. maj. Hunnen var hele tiden utilfreds og stod nogle gange med hængende vinger, villig til parring, og andre gange kunne hun stå i 20 min og skrigе på hannen. Han kom og landede på reden, men ville ikke parre hende og kom ikke med fisk.

Den 25. april fløj hannen rundt med en tredje fiskeørn omkring redestedet, mens hunnen lå på reden. De så ud til at lege sammen og skreg også til hinanden. Efter 1. maj sås fiskeørnene ikke mere ved reden, men blev dog ind imellem set ved søen. Den 12. juni blev en havørn mobbet af begge fiskeørne samtidig. Helt hen til august sås der indimellem to fiskeørne ved søen, og ved IBA-tællingen den 4. september sås en 1k fiskeørn ved nabosøen, hvilket formodentlig var en trækfugl fra Norge eller Sverige.

Der blev i perioden mellem den 15. juni - 15. juli observeret fiskeørne på 58 lokaliteter. Nogle steder blev der set unge fiskeørne i august, som kan have været danske, men nok snarere var norske eller svenske fugle, da der ikke blev gjort redefund.

Tabel 3. Regional fordeling af lokaliteter med fiskeørn *Pandion haliaetus* i sommerperioden 15. juni-15. juli 2010.

DOF-afdeling	Antal lokaliteter
Nordvestjylland	4
Vestjylland	6
Nordjylland	8
Sønderjylland	1
Storstrøm	11
Sydvestjylland	1
Nordsjælland	7
Vestsjælland	4
Fyn	0
Sydøstjylland	4
Østjylland	3
København	6
Bornholm	3
I alt	58

Fiskeørn. Foto: Torben Andersen.

Vintertælling af ørne

af Jan Skriver

Nyhedshistorie på www.dof.dk den 11. februar 2010

Dansk Ornitologisk Forenings landsdækkende vintertælling af ørne afslørede 191 havørne og 7 kongeørne i det frosne, snedækkede danske landskab. Flere af de 300 fugletællere havde på grund af sne og is besvær med at få tjekket alle afkroge af landet, så der kan godt være endnu flere ørne i Danmark netop nu.

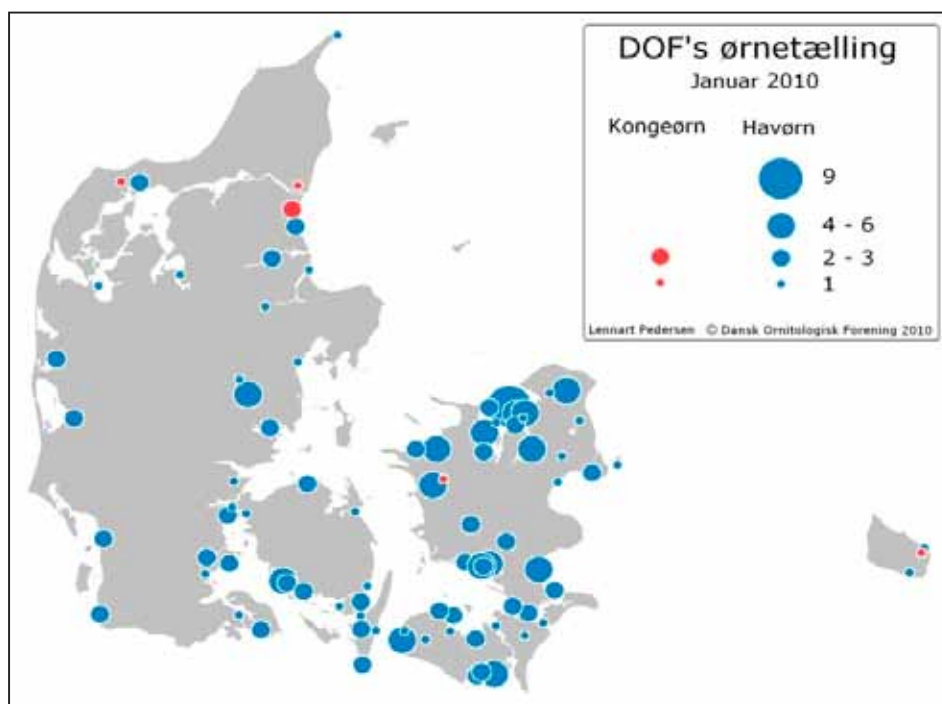
Efter halvanden måned med hård frost er de fleste danske søer islagte, og havørnene bliver derfor i udpræget grad tvunget ud til kysterne, hvor der er åbent vand og dermed mulighed for at finde føde.

Det afslørede Dansk Ornitologisk Forenings nationale ørnetælling med al tydelighed, da 191 havørne og 7 kongeørne blev registreret landet over.

Langt de fleste havørne befandt sig ved kysterne, hvor de i milde vintre i højere grad holder til ved store søer, fjorde og vige.

- Vinterens tal er overraskende højt. Vi havde nok forventet en form for kuldeflugt, hvor nogle af ørnene flyver ud af landet. Men havørnene er tilsyneladende blevet i Danmark, de har bare fordelt sig anderledes end i milde vintre. For eksempel er det påfaldende, at Maribo-sørerne på Lolland, som traditionelt er Danmarks bedste enkeltområde for havørne, tiltrækker færre ørne end normalt denne vinter. Til gengæld er der overraskende mange ørne i Nordsjælland og ved Isefjorden og Roskilde Fjord, hvor der er våger og stræder med stærk strøm og åbent vand, siger Lennart Pedersen, der leder Dansk Ornitologisk Forenings (DOF) Projekt Ørn, som har til formål at beskytte Danmarks bestand af ørne og samle viden om rovfuglene, mens man informerer og engagerer.

DOF's landsdækkende ørnetælling fandt sted for femte år i træk.

Figur 3. Resultatet af ørnetællingen den 30.-31. januar 2010.

Ørnens Dag

af Tina Møller

Søndag den 7. marts inviterede Dansk Ornitologisk Forening hele Danmarks befolkning til at opleve de smukke havørne og kongeørne på 16 lokaliteter over hele landet. Omkring 2000 danskere deltog, og DOF's frivillige rovfuglefolk gjorde deres bedste for at give gæsterne en positiv oplevelse.

Trods den kolde vinter med sne, tilfrosne søer og sjap blev der i løbet af dagen set mindst 33 havørne på de 16 lokaliteter. Både på Nyord og ved Hasselø oplevede deltagerne hele 6 havørne – på Nyord endda på én gang – og ved Lille Vildmose Centeret var hovedattraktionen det lokale kongeørnepar.

Ved Avnø Naturcenter og Jyllinge Lystbådehavn var interessen særligt stor, og mellem 300 og 600 nysgerrige gæster dukkede op for at kigge efter de store vingefang i kikkerter eller de opstillede teleskoper.

Ørnens Dag blev arrangeret af DOF's Projekt Ørn, der har til formål at beskytte den danske bestand af ørne, indsamle viden gennem overvågning og registrering samt formidle information om de imponerende rovfugle til befolkningen.

Ørnens Dag blev afholdt for femte år i træk.

Ørnens Dag ved Jyllinge Lystbådehavn. Foto: Ivan Olsen.

Foto forside: Torben Andersen
Foto bagside: Bo Tureby

www.svendborgtryk.dk

► Læs mere på www.dof.dk

Dansk Ornitologisk Forening · Vesterbrogade 138-140
1620 København V · tlf. 33 28 38 00 · dof@dof.dk

